

Etisk kod för arbetsterapeuter

Etisk kod för arbetsterapeuter

Antagen av förbundets fullmäktige 2024

© Sveriges Arbetsterapeuter, 2024

www.arbetsterapeuterna.se

Layout: Tina Sandulf

Omslagsfoto: Mostphotos AB.

Korrekturläsning: Sofie Axelzon, SAX Ord & Bild

ISBN: 978-91-89791-00-8

Innehåll

Inledning	5
Arbetsterapins grundantaganden och mål	6
Etiska värden och ansvar i professionsutövningen	7
Etiskt ansvar gentemot personen som tar del av arbetsterapi	8
Etiskt ansvar gentemot personer som är närstående	10
Etiskt ansvar gentemot professionskollegor och andra yrkesutövare	10
Etiskt ansvar gentemot studenter	11
Etiskt ansvar gentemot arbetsgivare.....	11
Etiskt ansvar gentemot allmänhet och samhällsaktörer	12
Etiskt ansvar i livslångt lärande, utvecklingsarbete och forskning	12

Inledning

Etisk kod för arbetsterapeuter syftar till att ge vägledning och stöd för reflektion och analys vid professionsetiska ställningstaganden. Oberoende av arbetsterapeutens verksamhetsområde kan den etiska koden utgöra en utgångspunkt för beslutsfattande och förhållnings-sätt inom ramen för professionsutövandet. Den etiska koden är inte ett juridiskt dokument utan kan ses som ett stöd för arbetsterapeuter som ställs inför svåra etiska situationer.

Arbetsterapeutens arbete ställer stora krav på förmågan att väga olika normer och värden mot varandra. Som stöd för arbetsterapeutens professionsutövande finns behov av en etisk kod som reglerar värden och normer som förväntas uppfyllas inom ramen för yrket.

Olika etiska ansvar låter sig inte alltid förenas och därför kan svårhanterliga situationer och konflikter uppstå. Arbetsterapeuten bör därför eftersträva att på ett etiskt insiktsfullt sätt balansera olika ansvar mot varandra.

I den etiska koden definieras professionens grundantaganden och mål. Därefter beskrivs arbetsterapeutens etiska värden och ansvar gentemot berörda personer: de som tar del av arbetsterapi, närstående, professionskollegor och andra yrkesutövare, studenter, arbetsgivare, allmänhet och samhällsaktörer. Avslutningsvis beskrivs etiskt ansvar i samband med forskning och utvecklingsarbete.

Arbetsterapins grundantaganden och mål

Arbetsterapi utgår från filosofiska grundantaganden om att människan är aktiv och social, samt har potential till att ständigt utvecklas. Människans utveckling, erfarenhet och förståelse av omvärlden förutsätter engagemang i för personen meningsfulla och målinriktade aktiviteter. Människans individuella upplevelse av hälsa i livet förutsätter en grundläggande rätt till aktivitet.

Arbetsterapi innefattar kunskap om hur människans görande påverkar eller påverkas av hälsa. Arbetsterapeutens utgångspunkt är att hälsa har den person som kan och vill engagera sig i och göra det som hen behöver, på ett sådant sätt personen önskar och i det sammanhang där hen befinner sig. Människan bör ha så stor frihet och ges så goda förutsättningar som möjligt att göra de aktiviteter som bidrar till den individuella upplevelsen av hälsa och utveckling i livet.

Målet med arbetsterapi är att stödja personen att engagera sig i för dem meningsfulla aktiviteter som främjar delaktighet och hälsa. Detta sker med utgångspunkt från personens syn på sin situation, önskemål och behov, samt med hänsyn till möjligheter och hinder i det sammanhang som hen befinner sig i.

Arbetsterapi förutsätter ett personcentrerat förhållningssätt, vilket innebär att i partnerskap utgå från en jämbördig och respektfull relation, mellan personen som är arbetsterapeut och personen eller personerna, som tar del av arbetsterapi. Ett personcentrerat arbetssätt handlar om att tillämpa detta förhållningssätt för att tillsammans utforma och genomföra insatserna med hänsyn till alla berörda personers förmågor och resurser.

Etiska värden och ansvar i professionsutövningen

Etisk kod för arbetsterapeuter grundar sig i arbetsterapeuternas världsorganisations riktlinjer för etiska principer *Guiding Principles for Ethical Occupational Therapy* framtagen av World Federation of Occupational Therapists (WFOT), 2024 och *FN:s konventioner om mänskliga rättigheter*. I FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna anges att alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. Rätten till hälsa är en av de grundläggande mänskliga rättigheterna. Ingen får diskrimineras, missgynnas eller kränkas oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder.

Arbetsterapeutisk professionsutövning grundar sig i ett antal etiska principer. Dessa är: göra gott, inte skada, respektera självbestämmande och integritet samt vara rättvis. Principerna är inte rangordnade och måste tolkas samt vägas i olika fall beroende på kontext.

Arbetsterapeuten har etiskt ansvar att uppmärksamma och försöka påverka när det förekommer ojämlig behandling, i syfte att bidra till en jämlik hälsa. I professionsutövningen har arbetsterapeuten etiskt ansvar gentemot alla berörda personer. Det kan uppstå situationer då ansvar mot olika personer kan vara svåra att förena och/eller där olika principer kommer i konflikt med varandra. Vid etiskt svårhanterliga situationer eller dilemman kan olika modeller för etisk analys vara vägledande. Det är viktigt att betona att de etiska ansvaren gentemot personen som tar del av arbetsterapi i de flesta fall väger tyngre än ansvaren gentemot andra berörda personer.

Etiskt ansvar ställer även krav på verksamheten och organisationen, att dessa säkerställer att arbetsterapeuten kan uppfylla arbetets krav utan att ytterligare etisk stress skapas.

Etiskt ansvar gentemot personen som tar del av arbetsterapi

Arbetsterapeuten har ansvar att respektera personen som tar del av arbetsterapi, vilket innebär att:

- behandla personen som unik och kompetent med förmåga till självbestämmande i frågor som rör dennes liv
- visa respekt för personens integritet
- endast inhämta upplysningar som är nödvändiga för arbetsterapeutens insatser
- undvika att insatser påbörjas och avbryta insatser som inte är till nytta för personen utifrån bästa tillgängliga kunskap
- använda information om och från personen varsamt, för att inte skada eller kränka
- följa gällande regler och riktlinjer för sekretess, tystnadsplikt och dokumentation.

Arbetsterapeuten har ansvar att bedriva arbetsterapi i partnerskap med personen, vilket innebär att:

- bygga en jämbördig och respektfull relation
- utforma och planera insatserna med hänsyn till personens förmågor, resurser och perspektiv på sin situation samt i överensstämmelse med professionens mål, uppgifter och tillgängliga resurser
- sträva efter att ta tillvara personens egen uppfattning om mål och behov även i de fall personens egna förmågor att uttrycka dessa är begränsade
- bidra med underlag så att personen kan göra informerade val genom att fortlöpande informera om insatsernas syfte, metod, personens egen medverkan, konsekvenser för personen och den förväntade nyttan med olika insatser
- stödja personen att ta ansvar för aktivitet och delaktighet som kan bidra till hälsa

- påbörja insatserna först när personen samtyckt. För barn gäller som regel att vårdnadshavare samtycker till insatser men att barnet involveras i beslutet i takt med ökad mognad
- tillsammans med närstående och/eller god man/förvaltare samråda kring insatser för vuxna personer som inte självständigt kan fatta egna beslut.

Arbetsterapeuten har ansvar för att göra prioriteringar utifrån ordningsföljden: människovärdesprincipen, behovs- och solidaritetsprincipen samt kostnadseffektivitetsprincipen, vilket innebär att:

- främja jämlikhet och lika villkor samt motverka diskriminering
- prioritera resurser till personer med störst behov av insatser
- undvika att prioritera insatser utifrån personens efterfrågan om inte arbetsterapeuten bedömer att det finns behov av insatser
- använda resurser på ett kostnadseffektivt sätt så att kostnaden står i rimlig proportion till nyttan för personen.

Etiskt ansvar gentemot personer som är närstående

Arbetsterapeuten har ansvar att respektera närståendes behov och önskemål, vilket innebär att:

- informera närstående om arbetsterapeutiska insatser under förutsättning att personen har gett sitt samtycke
- informera närstående och/eller god man/förvaltare om personen inte självständigt kan fatta egna beslut, samt inte kan antas motsätta sig eller tar skada av att uppgifter lämnas ut
- ge möjlighet för närstående att vara delaktig i insatser om personen samtycker, det är förenligt med personens planerade insatser och närstående så önskar.

Etiskt ansvar gentemot professionskollegor och andra yrkesutövare

Arbetsterapeuten har ansvar att respektera professionskollegor och andra yrkesutövare som personer, vilket innebär att:

- samverka med professionskollegor, andra yrkesgrupper och instanser/organisationer/verksamheter för att på bästa sätt tillgodose personens behov
- tydliggöra sin kompetens för att avgränsa sig från andra yrkesutövares kompetensområden
- visa respekt för professionskollegors och andra yrkesutövares kompetens, skyldigheter och ansvar
- verka för ett förtroendefullt interprofessionellt samarbete för att på bästa sätt främja gemensamma mål
- bistå professionskollegor och andra yrkesutövare med råd, kunskaper och erfarenheter när så krävs och kan göras inom ramen för varandras kompetens.

Etiskt ansvar gentemot studenter

Arbetsterapeuten har ansvar att stödja studenter som personer, vilket innebär att:

- handleda studenter när så efterfrågas
- visa respekt för studenters kunskap och färdigheter samt den utbildningsnivå de befinner sig på
- erbjuda stöd till studenter som upplever etiska dilemman under verksamhetsförlagd utbildning.

Etiskt ansvar gentemot arbetsgivare

Arbetsterapeuten har ansvar att respektera arbetsgivaren, vilket innebär att:

- följa arbetsgivarens riktlinjer och visa lojalitet mot arbetsgivaren då detta är förenligt med arbetsterapeutens etiska ansvar gentemot personer som tar del av arbetsterapi och andra berörda personer
- uppmärksamma arbetsgivaren i de fall där arbetsgivarens riktlinjer inte överensstämmer med den etiska koden
- visa gott omdöme i användandet av arbetsgivarens egendom
- stödja arbetsgivaren i det ständiga förbättringsarbetet.

Etiskt ansvar gentemot allmänhet och samhällsaktörer

Arbetsterapeuten har ansvar gentemot allmänhet och samhällsaktörer, vilket innebär att:

- informera och bidra med kunskap i frågor som berör arbetsterapi då det är i linje med professionsutövandet
- klargöra, i offentliga sammanhang, om hen företräder sig själv, sin profession, sitt förbund och/eller verksamheten
- verka för en socialt, ekonomiskt och ekologiskt hållbar utveckling
- när information om professionen, dess mål, uppgifter och insatser delas sker detta i linje med det ansvar som anges i den etiska koden.

Etiskt ansvar i livslångt lärande, utvecklingsarbete och forskning

Arbetsterapeuten har ansvar gällande livslångt lärande, utvecklingsarbete och forskning, vilket innebär att:

- upprätthålla ett yrkeslivslångt lärande där inhämtade kunskaper och färdigheter implementeras i professionsutövandet med utgångspunkt i beprövad erfarenhet och bästa tillgängliga kunskap
- följa gällande etiska regler och riktlinjer för utvecklingsarbete och/eller forskning
- bevaka att personens intresse väger tyngre än samhällets eller forskningens intresse.

Egna noteringar

Egna noteringar, forts.

Lästips

På arbetsterapeuterna.se/etiskkod finns som komplement bland annat:

- En engelsk översättning av den etiska koden – *Code of Ethics for Occupational Therapists in Sweden*.
- *Modell för etisk analys*, framtagen av förbundets etiska råd. Denna modell är ett exempel på tillvägagångssätt för att, tillsammans med etiska koden, angripa ett etiskt problem och diskutera sig fram till underbyggda ställningstaganden och beslut.
- *Exempelsamling*, det vill säga olika fallbeskrivningar framtagna av förbundets etiska råd.
- Kontaktuppgifter till förbundets etiska råd, dit du som medlem kan vända dig för vägledning i professionsetiska frågeställningar.

Etisk kod för arbetsterapeuter togs fram första gången 1992 och har reviderats vid ett antal tillfällen, senast på Sveriges Arbetsterapeuters fullmäktige 2024.

Den etiska koden är inte ett juridiskt dokument och åsidosätter därmed inte gällande lagar. Den ger vägledning genom att ange ansvar som arbetsterapeuten har att förhålla sig till i professionsutövningen. Den etiska koden riktar sig till studenter på arbetsterapeututbildningen, yrkesverksamma arbetsterapeuter och andra yrkesutövare och intressenter.

I den etiska koden definieras inledningsvis arbetsterapins grundantaganden och mål samt etiska värden och ansvar i professionsutövningen. Därefter beskrivs arbetsterapeutens etiska ansvar gentemot personen som tar del av arbetsterapi, personer som är närstående, arbetsgivare samt allmänhet och samhällsaktörer. Avslutningsvis beskrivs etiskt ansvar i livslångt lärande, utvecklingsarbete och forskning.